

## ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦЯ

*Актуальність дослідження.* Як особистість фахівця у цілому, так і провідні риси людини як особистості та фахівця формуються в процесі набуття професійної освіти, розвиваються безпосередньо в процесі професійної діяльності та вирішення конкретних фахових завдань, актуалізуються в процесах професійного становлення та розвитку як суб'єкта професійного буття. У зв'язку з цим у психології праці, професійній педагогіці, психології професійного розвитку та психології діяльності проблема особистості фахівця та його професійного розвитку, формування та розвитку професіоналізму фахівця, як суб'єкта професійної діяльності, є важливою системною науковою проблемою.

*Виклад основного матеріалу.* Підвалину будь-якого фахівця складає його особистість, яка надає набуттю професійної освіти, професійному становленню та розвитку яскраво особистісний смисл, унікальну індивідуальну траєкторію, неповторний характер, навіть інколи неочікуваний результат. У концепціях професіоналізму О. Бодальова, Є. Клімова, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, А. Реана, В. Шадрикова відмічається, що характеристики особистості істотно впливають на результати діяльності саме в процесі професіоналізації особистості як фахівця.

*Особистість фахівця* – це соціально зумовлена система провідних якостей людини, що включає найсуттєвіші соціальні та професійно важливі якості, риси та прояви, які формують суб'єкта професійної діяльності, визначають неповторну культуру його фахової поведінки, професійної взаємодії, індивідуальний стиль професійної діяльності як суб'єкта індивідуального, соціального та професійного буття у соціально-професійному середовищі.

Індивідуальний світ кожної особистості як суб'єкта професійного буття неповторний, що зумовлює багатство проявів особистості фахівця. Відповідно, її психологічна структура залежать від конкретних історичних, культурних, соціальних і професійних відносин в українському суспільстві, оскільки вона безпосередньо формується, розвивається і вдосконалюється в процесах активної соціальної взаємодії, професійної та інших видів діяльності, особистісного, професійного та суб'єктного самоствердження та фахової самоактуалізації у професійному середовищі.

*Провідними якостями, рисами та проявами особистості фахівця* є, на нашу думку, такі:

свідома активність, безпосередньо спрямована на професійну діяльність;

включеність у систему суспільно-виробничих відносин шляхом виконання конкретних посадових компетенцій у певному професійному середовищі як суб'єкта професійної діяльності;

ступінь сформованості провідних психічних властивостей та якостей як представника певного професійного середовища та конкретного фахівця; це, насамперед, сформованість професійної свідомості та самосвідомості, фахової Я-концепції, системи індивідуальних цінностей професійної діяльності та фахового буття;

свідома цілеспрямована саморегуляція та самодетермінація своєї поведінки й діяльності у певному професійному середовищі;

готовність і здатність нести усвідомлено повну відповідальність за результати, а також і наслідки своїх дій, вчинків, поведінки і діяльності у межах виконання своїх посадових компетенцій;

професійна суб'єктність, тобто професійна підготовленість, суб'єктна готовність і фахова здатність бути суб'єктом професійної діяльності у певному професійному середовищі.

У професійній діяльності слід намагатися до професіоналізму, що відбувається у процесі професійної діяльності. Відповідно, професіоналізм особистості – це якісна характеристика суб'єкта праці, яка відображає високий рівень професійно важливих і особистісних якостей, творчість, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на успішну професійну діяльність.

Центральною категорією, яка відображає професіоналізацію особистості фахівця, тобто розкриває цілі, зміст й основні етапи взаємодії особистості та професії, поступове набуття особистістю фахового досвіду, вдосконалення фахових теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, професійно важливих якостей є **професійний розвиток**, тобто ті зміни в психіці фахівця, які відбуваються в процесі освоєння і виконання професійної діяльності. Початок професійного розвитку пов'язується з прийняттям людиною професії та свідоме включення в процес її освоєння.

Основними *психологічними показниками професійного розвитку фахівця*, які дозволяють йому успішно працювати, є, на нашу думку, такі:

– суб'єктна компетентність як фахівця та представника певного професійного середовища;

- професійна компетентність як представника конкретного виду професійної діяльності;
  - фахова компетентність як представника конкретного фаху, тобто спеціалізація в конкретній професії;
  - розвиненість особистісних і професійно важливих якостей і рис як фахівця конкретного виду діяльності (наявність об'єктивної Я-концепції як фахівця та професіонала, внутрішньої мотивації професійної діяльності, стійкість, організованість, працездатність, професійна мобільність, відповідальність, професійна та особистісна зрілість, практичне мислення як конкретного фахівця, професійна суб'єктність тощо);
  - чітке усвідомлення професійно важливих цілей професійної діяльності та їх цілеспрямована реалізація;
  - володіння сучасними фаховими технологіями, методиками та засобами вирішення посадових компетенцій;
  - низький рівень залежності в процесі реалізації посадових компетенцій від зовнішніх чинників і обставин;
  - успішність, продуктивність та ефективність професійної діяльності.
- Отже, поняття **«професійний розвиток»** щодо особистості фахівця можна охарактеризувати таким чином:
- це мета, смисл і цінність професійної культури фахівця як особистості та як конкретного фахівця;
  - це складний, суперечливий і багатогранний процес, який складається з особистісного, професійного та фахового розвитку, детермінований, як правило, соціальними, професійно-технологічними, віковими, особистісними, провідними індивідуально-психічними, професійно важливими та фаховими якостями та рисами, має відкритий, нерівномірний і гетерохронний характер;
  - це результат постійного пошуку відповіді щодо сутності суперечностей (зовнішні та внутрішньоособистісні), які постійно виникають у професійній діяльності, та намагання фахівця їх вирішити або зняти;
  - це необхідна умова успішної професійної діяльності фахівця;
  - це необхідна умова особистісної та професійної самоактуалізації фахівця в професійній і фаховій діяльності;
  - персональний професійний розвиток фахівця має свою межу і пов'язаний

з подоланням ним певних зовнішніх і внутрішніх психологічних бар'єрів.

**Висновки:**

1) суб'єктом професійного розвитку є фахівець, як суб'єкт професійної діяльності, та особистість, як соціальний суб'єкт;

2) зміст, особливості і результативність професійного розвитку фахівця визначають, з одного боку, основні характеристики та вимоги професійної діяльності, а з іншого – особистісні цінності та життєві домагання людини як соціального суб'єкта;

3) у процесі професійного розвитку в фахівця формуються нові складні психічні утворення, які набувають неповторного характеру і складають основу індивідуального стилю його професійної діяльності.